

دستور العمل اجرایی ایجاد واحدهای بز شیری بومی برای پرورش در شرایط متمرکز و نیمه متمرکز سال ۱۴۰۲

توجه: مطالعه این دستور العمل برای مسئولین پروژه و کارشناسان استانی؛ پیمانکاران و گله داران تحت پوشش ضروری بوده و عدم اطلاع از مفاد آن تحت هیچ شرایطی قابل توجیه نیست.

مقدمه :

جمعیت بز بومی کشور سهم قابل توجهی از تولیدات فرآورده های لبنی، گوشت قرمز، الیاف دامی و اشتغالزایی را در کشور به خود اختصاص داده است. در این پروژه اعتقاد بر این است که در صورت انجام صحیح اصلاح نژاد بزهای بومی به روش انتخاب، در آینده ای نزدیک امکان دستیابی به بزهای بومی با توان شیرواری بالا به همراه سایر صفات تولیدی و تولید مثلی مناسب همچنین تطابق پذیری بالا جهت پرورش در بسیاری از مناطق کشور که امکان پرورش نژادهای خالص و آمیخته بزهای خارجی را ندارند فراهم آید.

حفظ ذخایر ژنتیکی جمعیت بز کشور و مستعد بودن شرایط پرورش بزهای بومی شیری در برخی از استانها با تولید مناسب مقدار و کیفیت شیر مزیت دار؛ به همراه سایر صفات ارزشمند نظیر ماندگاری و دوقلوزائی، ضرورت اجرای این پروژه را با هدف افزایش کمی و کیفی تولیدات و فرآوری شیر بز و اقتصادی نمودن پرورش بزهای شیری بومی را دوچندان نموده است.

با توجه به شرایط فعلی و تجربه موجود در سالهای اخیر و روند کاهشی اعتبارات، دستیابی به برنامه های توسعه ای نباید تنها با اتکا به اعتبارات ملی در نظر گرفته شود؛ لذا جهت تداوم اجرای پروژه ها تا حصول نتیجه؛ تلاش و همکاری معاونین محترم بهبود تولیدات دامی در کلیه استانها برای جذب اعتبارات استانی و بهره گیری از تجربیات عملی و توان کارشناسان دام سبک استان در اجرای پروژه ها ضروری است.

اهداف مهم و محوری پروژه:

- ارتقاء بهره وری به ازای هر راس بز ماده مولد بوسیله افزایش تولید شیر روزانه، افزایش دوره شیردهی، بهبود راندمان تولید مثلی و...
- اقتصادی شدن حرفه گله داری و در نتیجه پایداری تولید در این بخش.
- حفاظت ژنتیکی از بزهای بومی

نتایج مورد انتظار پس از انجام پروژه:

- ارتقاء صفات تولیدی و تولید مثلی و در نتیجه ارتقاء بهره وری به ازای هر راس بز ماده مولد.
- حفظ ذخایر ژنتیکی بزهای بومی کشور به شکل پایدار و اقتصادی.

شرح عملیات:

برنامه اصلاح نژاد بزهای بومی شیری تحت پوشش این پروژه؛ روش اصلاح نژادی هسته باز می باشد

با همکاری مسئولین و کارشناسان امور دام استانهای تحت پوشش با هدف سرعت بخشیدن به انتقال پیشرفت های ژنتیکی بدست آمده از گله هسته به گله های منتخب استانهای شمالغرب و غرب کشور؛ ضروری است انتخاب گله ها بادقت بیشتری انجام گیرد. ومولدین بزهای بومی از پتانسیل تولیدی مناسبی برخوردار باشند. لذا دامهایی که تحت پوشش قرار می گیرند باید رکورد شیر روزانه آنها در پیک تولید، بالاتر از ۵۰۰ گرم در روز باشد.

بمنظور انجام عملیات تلقیح مصنوعی برای کلیه دامهای تحت پوشش ثبت مشخصات و همزمان سازی فحلی انجام می گردد. برای استانهای شمالغرب و غرب کشور اعم از آذربایجانغربی، آذربایجانشرقی، اردبیل، البرز، لرستان و... اسپرم مورد نیاز جهت تلقیح مصنوعی دامهای تحت پوشش توسط مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی از گله هسته تهیه و به پیمانکاران مجری پروژه تحویل می گردد. این اسپرمها از برترین بزهای بومی نر از گله هسته با میانگین تولید بیش از ۵۰۰ لیتر شیر بر اساس رکورد والدین و خویشاوندان نزدیک اخذ گردیده است. بزهایی که از طریق تلقیح مصنوعی بارور نمی گردند در سیکل فحلی آتی با بهترین بزهای نر موجود در گله بصورت طبیعی جفت گیری خواهند نمود تا درصد بزغاله گیری در گله های تحت پوشش کاهش نیابد.

برای استانهایی که اقلیم گرم و خشک دارند و از اسپرم بز مهابادی استفاده نخواهند کرد، می بایست از نر بزهای برتر بومی اسپرم گیری شود و تلقیح مصنوعی انجام گردد. با توجه به اینکه یکی از اهداف این پروژه بهبود راندمان تولید شیر می باشد لذا انجام رکوردگیری شیر و دقت در رکوردگیری شیر مولدین پس از زایش ضروری بوده، همچنین رکوردگیری اوزان بدو تولد و وزن از شیرگیری نیز از مهمترین رکوردهای مورد نیاز می باشد.

در سالهای آتی بزغاله های ماده بدنیا آمده، براساس رکورد شیر مادران بومی و اطلاعات پدر انتخاب و جایگزین دامهای کم تولید گله های تحت پوشش خواهند گردید و شاهد ارتقاء تولید قابل توجه خواهند بود. این گله ها در صورت تایید مرکز (بر اساس اطلاعات و رکوردهای ارسال شده و تجزیه و تحلیل آنها) محل تولید مواد ژنی برتر منطقه بوده و امکان توزیع مولدین نر و ماده و حتی مواد ژنی را خواهند داشت.

الف: شرح وظایف پیمانکاران:

۱. پیمانکار بایستی کارشناس دامپروری بوده و از دانش فنی کافی جهت انجام امور اجرائی پروژه برخوردار باشد و در جلسات توجیهی شرکت نمایند.
۲. همکاری با معاونت بهبود تولیدات دامی استان در شناسائی گله داران توانمند جهت اجرای پروژه.
۳. پیمانکاران موظف هستند لوازم مورد نیاز برای تلقیح مصنوعی، ثبت مشخصات (شماره گوش ۱۵ رقمی، مطابق با دستورالعمل مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی)، رکوردگیری اعم از باسکول، ترازوی توزین بزغاله و ظرف مدرج اندازه گیری شیر را در اختیار داشته باشند.
۴. پیمانکار موظف به انجام کلیه عملیات ثبت مشخصات برای کلیه دام های تحت پوشش قبل از عملیات اصلاح نژادی می باشد.
- تبصره: سریال شماره های ۱۵ رقمی پلاک گوش دامها توسط معاونت بهبود تولیدات دامی استانها مطابق با دستور العمل هویت گذاری از مرکز اصلاح نژاد باید دریافت گردد.
۵. همزمان سازی فحلی برای کلیه دامهای ماده تحت پوشش با رعایت ضوابط بهداشتی انجام گردد.

۶. پیمانکاران موظف به انجام عملیات ثبت مشخصات و رکورد گیری دامهای تحت پوشش می باشند و باید در هنگام زایش دامها به گله تحت پوشش مراجعه نموده و با همکاری دامدار، دامهای متولد شده را ثبت، رکورد گیری و در سیستم نرم افزاری وارد نمایند. در صورتی که دامدار خود عهده دار توزین بزغاله های تازه متولد شده و نصب پلاک گوش باشد مقتضی است پیمانکار آموزش لازم و لوازم مورد نیاز اعم از پلاک گوش، پنس پلاک کوب و ترازوی توزین بزغاله را قبل از شروع زایش بطور امانی در اختیار دامدار قرار دهد و پس از دریافت اطلاعات و رکورد از دامدار، اقدام به ثبت در برنامه نرم افزاری مرکز نماید.

۷. پیمانکار موظف به تهیه اسپرم بز اصلاح شده بومی از مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی مطابق با حجم عملیات پروژه می باشد.

۸. فقط از مامورینی که دارای مجوز تلقیح مصنوعی معتبر و مورد تأیید مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی می باشند برای تلقیح مصنوعی استفاده نماید.

۹. کلیه بزهای ماده و بزغاله های متولد شده تحت پوشش را طبق موارد ذیل رکورد برداری نماید:

- وزن بز مولد قبل از همزمانسازی فحلی

- وزن تولد بزغاله ها

- وزن پایان شیر خوارگی بزغاله ها

- چهار نوبت رکوردگیری شیر از بز ماده، یک ماه بعد از زایش، هر پانزده روز یکبار (روز رکورد گیری نباید بزغاله ۱۲ ساعت از شیر مادر تغذیه کند). شایان ذکر است انجام عملیات رکوردگیری اوزان و شیر می تواند توسط خود دامدار انجام پذیرد.

تبصره: با توجه به اهمیت طول دوره شیردهی به عنوان یک معیار با اهمیت اقتصادی و مبنای انتخاب، ثبت تاریخ خشکی الزامی می باشد.

۱۰. پیمانکار موظف است پیشرفت فیزیکی پروژه را تحت عنوان گزارش عملکرد مطابق با دستورالعمل پروژه تهیه و به معاونت بهبود تولیدات دامی استان ارسال نماید.

۱۱. نسبت به انجام همکاری و هماهنگی لازم با کارفرما در تشکیل و برگزاری کلاسهای آموزشی - توجیهی برای دامداران تحت پوشش و کارشناسان ذیربط اقدام نماید.

۱۲. مسئولیت صحت و دقت انجام کامل شرح عملیات پروژه و ثبت نتایج آنها بر عهده پیمانکاران می باشد.

ب: شرح وظایف معاونت بهبود تولیدات دامی سازمان جهاد کشاورزی استان :

(۱) انتخاب پیمانکار توانمند، علاقمند و تحصیلکرده دامپروری و عقد قرارداد همکاری با ایشان.

(۲) انتخاب صحیح گله دار و دامهای تحت پوشش با همکاری پیمانکار.

(۳) سریال شماره های ۱۵ رقمی پلاک گوش دامها توسط معاونت بهبود تولیدات دامی استانها مطابق با دستورالعمل هویت گذاری از مرکز اصلاح نژاد باید دریافت گردد.

(۴) نظارت بر کلیه شرح وظایف پیمانکار و گله داران تحت پوشش و مسئولیت های مربوطه.

- ۵) هماهنگی و معرفی پیمانکار به مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی برای دریافت اسپرم بز بومی اصلاح شده.
- ۶) همکاری و انجام هماهنگی های لازم برای نظارت توسط ناظر ملی (موسسه تحقیقات علوم دامی کشور) که توسط مرکز اصلاح نژاد دام و بهبود تولیدات دامی مشخص گردیده است.
- ۷) مسئول دام سبک معاونت بهبود تولیدات دامی استانها موظف خواهند بود پایوت اسپرم های تلقیح شده را پس از پایان عملیات تلقیح از پیمانکاران طرف قرارداد تحویل گرفته و با ذکر دقیق تعداد و شماره های اسپرم صورتجلسه نمایند.
- ۸) به منظور بهره برداری از سایر روش های جفت گیری، معاونت بهبود تولیدات دامی استان های مجری می توانند از گله داران توانمند بخش های خصوصی که در زمینه پرورش بز فعالیت می نمایند، بویژه شرکت های تعاونی بزداران را به عنوان پیمانکار تامین کننده اسپرم تازه مورد نیاز پروژه در استان یا منطقه معرفی نمایند و با تأیید توانائی عملکرد آنها توسط مسئولین دام استان؛ فقط از سهم وجه هزینه خرید اسپرم این دستور العمل؛ می توانند به عنوان کمک هزینه خرید بزهای نر خالص مورد تأیید مرکز اصلاح نژاد بهره مند گردند.

ج: انتخاب پرورش دهنده واجد شرایط:

۱. اولویت با پرورش دهندگانی می باشد که زمین کشاورزی جهت تامین بخشی و یا تمام علوفه مورد نیاز گله پرورشی خود را دارا می باشند.
 ۲. اولویت با پرورش دهندگانی است که قبلا تحت پوشش این پروژه بوده اند.
- تبصره- اجرای این پروژه در استان با همکاری گله داران متقاضی انجام می پذیرد. بدیهی است این گله داران باید در صورت لزوم در تامین هزینه های عملیات مشارکت نمایند.**
۳. ساختمان و تاسیسات گله دار باید از لحاظ بهداشتی، ظرفیت دام مولد و ترکیب گله مناسب باشد.
 ۴. بز های مولد گله بایستی خالص و از تیپ (بویژه در ناحیه پستانها) و جثه مناسبی برخوردار باشند و باید رکورد شیر روزانه آنها در پیک تولید، بالاتر از ۵۰۰ گرم در روز باشد.
 ۵. پرورش دهنده باید حداقل ۵ سال تجربه عملی در زمینه پرورش بز یا گوسفند داشته باشد.
 ۶. پرورش دهنده یا یکی از اعضاء خانواده ایشان دارای حداقل مدرک تحصیلی دیپلم متوسطه باشند.

جدول هزینه به ازای هر رأس بز مولد (واحد‌های بز بومی-شیری) در سال ۱۴۰۲

ردیف	عنوان فعالیت	شاخص فعالیت	اعتبار به ازای هر فعالیت (هزارریال)
۱	خرید اسپرم	دز	۵۰۰۰
۲	هویت گذاری و ورود اطلاعات به سامانه	رأس	
۳	خرید سیدر یا اسفنج و هورمون	به ازای هر رأس	
۴	همزمان سازی فحلی	رأس	
۵	تلقیح مصنوعی به روش سرویکال	راس	
۶	رکوردگیری و ورود اطلاعات رکورد به سامانه نرم افزاری	رأس	
۷	لوازم مصرفی، کسورات، بیمه، مالیات و پیش بینی نشده	رأس	